

Kariera Gajusza Anniusza w świetle źródeł literackich i numizmatycznych

W listopadzie 82 roku¹ Lucjusz Korneliusz Sulla pokonał mariańczyków w bitwie nieopodal Bramy Kollińskiej, czym przypieczętował swe zwycięstwo w I wojnie domowej². Jednocześnie z umacnianiem władzy w stolicy bezzwłocznie przystąpił do likwidacji mariańskich ośrodków oporu, które zaczęły formować się w niektórych prowincjach rzymskich³. Szczególnie duże niebezpieczeństwo groziło sullańczykom ze strony Hiszpanii. Namiestnictwo sprawował tam Kwintus Sertoriusz, zagorzały mariańczyk, jeden z przywódców popularów, który jeszcze w czasie trwania wojny w Italii podjął się misji sformowania na Półwyspie Iberyjskim azylu politycznego dla przeciwników Sulli⁴.

Zadanie podporządkowania prowincji hiszpańskich nowej władzy dyktator powierzył niejakiemu Gajuszowi Anniuszowi⁵. Akcja została przeprowadzona bardzo

¹ Daty w tekście artykułu dotyczą czasów przed narodzeniem Chrystusa.

² Plut., *Sulla* 29–30; *Crass.* 6; App., *B.C.* I, 93; Liv., *per.* LXXXVIII; Vell. II, 27; Oros. V, 20, 9. Zob.: C. LANZANI: *Mario e Silla. Storia della democrazia romana negli anni 87–82 a.C.R.* Catania 1915, s. 357–368; A. KEAVENEY: *Sulla. The Last Republican*. London–Canberra 1982, s. 143; M. CARY, H.H. SCULLARD: *Dzieje Rzymu*. T. 1. Przeł. J. SCHWAKOPF. Warszawa 1992, s. 454.

³ Sycylię i Afrykę podporządkował Gnejusz Pompejusz. Zob.: Cic., *Manil.* 30–31, 60; Liv., *per.* LXXXIX; Val. Max. VI, 2, 8; Plut., *Pomp.* 11, 1–13, 5; App., *B.C.* I, 80, 368; Eutrop. V, 9, 1; Oros. V, 21, 13–14. Szerzej zob.: M. GELZER: *Pompeius*. München 1949, s. 40–45; J. LEACH: *Pompey the Great*. London 1978, s. 29 i nast.; P. GREENHALGH: *Pompey. The Roman Alexander*. London 1980, s. 22–29. Sardynię zajął Lucjusz Marcjusz Filip. Zob. na ten temat: Liv., *per.* LXXXVI; J. VAN OOTEGHEM: *Lucius Marcius Philippus et sa famille*. Namur 1961, s. 139–140.

⁴ Plut., *Sert.* 6; App., *B.C.* I, 86, 392; B. SCARDIGLI: *Sertorio: problemi cronologici*. „Athenaeum” 1971, vol. 49, s. 244; P.O. SPANN: *Quintus Sertorius: Citizen, Soldier, Exile*. Texas at Austin 1976, s. 45–53; K.G. RIJKHOEK: *Studien zu Sertorius 123–83 v.Chr.* Bonn 1992, s. 178–187.

⁵ Na jego temat zob. E. KLEBS: C. Annius (9). In: *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft* (dalej: RE). Bd. 1. Stuttgart 1894, szp. 2262; W. DRUMANN, P. GROEBE: *Geschichte Roms in seinem Übergange von dem republikanischen zur monarchischen Verfassung*. Bd. 1. Berlin 1899, s. 30.

sprawnie i zakończyła się sukcesem. Sertoriusz w 81 roku został wyparty z Hiszpanii, która w ten sposób znalazła się w rękach sullańczyków⁶.

Wiadomości źródłowe na temat Annusza oraz okoliczności związanych ze zleconym mu zadaniem likwidacji antysullańskiego ośrodka oporu na Półwyspie Iberyjskim są w przekazach antycznych szczątkowe. Przetrawienie pamięci o wyprawie sullańczyka wynika być może jedynie z faktu, że wydarzenie to wiązało się z biografią Sertoriusza — dlatego jego opis znalazł się w życiorysie tego wodza autorstwa Plutarcha z Cheronei⁷.

Doskonałym uzupełnieniem naszej wiedzy na temat Annusza, a także jego wyprawy przeciwko Sertoriuszowi są natomiast zachowane numizmaty sullańczyka⁸. Źródło to niezwykle ważne, a w odniesieniu do konfliktu sertoriańskiego — wręcz unikatowe. Historycy i numizmatycy rzadko bowiem identyfikują monety wytwarzane w trakcie tej wojny⁹. Denary Annusza zostały wybite w znacznej liczbie i prawdopodobnie stanowiły żołd dla legionistów, którzy walczyli pod komendą tego wodza¹⁰. Część monet wybito w północnej Italii¹¹, resztę sukcesywnie wybijano w Hiszpanii.

Wśród monet sygnowanych nazwiskiem Annusza wyróżnić można dwie serie. Na awersie pierwszej widnieje drapowane popiersie kobiety z głową przy-

⁶ Plut., *Sert.* 7. Zob. także: T. RICE HOLMES: *The Roman Republic and the Founder of the Empire*. Vol. 1. Oxford 1923, s. 139; *Cambridge Ancient History*. Vol. 9: *The Last Age of the Roman Republic, 146—43 B.C.* Eds. J.A. CROOK, A. LINTOTT, E. RAWSON. Cambridge 1994, s. 206 (R. SEAGER); J.S. RICHARDSON: *The Romans in Spain*. Cambridge 1996, s. 97.

⁷ Plut., *Sert.* 7.

⁸ M.H. CRAWFORD: *Roman Republican Coinage* (dalej: RRC). Vol. 1. Cambridge 1974, s. 381—386; J. WIERCIŃSKA: *Coins of the Roman Republic*. Warszawa 1996, s. 200—201.

⁹ Monet wybijanych przez Sertoriusza lub towarzyszących mu mariańczyków w Hiszpanii nie zidentyfikowano w ogóle. Zob.: E. GABBA: *Le origini della guerra sociale e la vita politica romana dopo l'89 A.C.* „*Athenaeum*” 1954, vol. 32, s. 313 i nast., przypis 9; P.O. SPANN: *Quintus Sertorius and the Legacy of Sulla*. Fayetteville 1987, s. 172. Por. H. MATTINGLY: *The Roman 'Serrati'*. „*Numismatic Chronicle*” 1924, vol. 4, s. 31—53. O emisjach Metellusa i Pompejusza, stanowiących żołd dla ich żołnierzy w wojnie w Hiszpanii, zob.: Th. MOMMSEN: *Geschichte des römischen Münzwesens*. Berlin 1860, s. 612, nr 244 i przypis 425; A.M. WARD: *Marcus Crassus and the Late Roman Republic*. Columbia—London 1977, s. 37—38, przypis 11. Zob. także: M.H. CRAWFORD: *The Financial Organization of Republican Spain*. „*Numismatic Chronicle*” 1969, vol. 9, s. 84; RRC. Vol. 2. Cambridge 1974, s. 705. Por. Sall., *Hist.* II, 34; II, 98,9M.

¹⁰ Liczba przydzielonych mu przez Sullę żołnierzy nie jest pewna; przypuszcza się, że Annusz dowodził co najmniej dwoma legionami, choć istnieją przesłanki, że było ich aż cztery. Utrzymanie takiej armii kosztowało przeszło 3 mln denarów rocznie (w przypadku czterech legionów liczbę tę należy podwoić). Na temat liczebności armii Annusza zob.: P.A. BRUNT: *Italian Manpower 225 B.C.—A.D. 14*. Oxford 1971, s. 470—471. Por. T. ŁADOŃ: *Legiony rzymskie w Hiszpanii a kryzys Republiki w latach siedemdziesiątych I wieku przed Chr.* W: „*Zeszyty Historyczne Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*”. T. 10. Red. M. CETWIŃSKI. Częstochowa 2009, s. 11—12. Wyliczenia żołdu zob. RRC. Vol. 2, s. 694.

¹¹ RRC. Vol. 1, s. 80, 381.

strojoną diademem¹²; przed nim waga, za nim skrzydlaty kaduceusz; wokół napis: C·ANNI·T·F·T·N·PRO·COS·EX·S·C. Na rewersie przedstawiona jest bogini Wiktoria w kwadrydze; w lewej ręce trzyma lejce, w prawej gałązkę palmową¹³. W egzerdze napis L·FABI·L·F·HISP. Z kolei w drugiej serii na awersie widnieje głowa kobiety przystrojona diademem; przed nią waga; wokół napis: C·ANNI·T·F·T·N·PRO·COS·EX·S·C. Na rewersie — bogini Wiktoria w bidze; w lewej ręce trzyma lejce, w prawej gałązkę palmową. W egzerdze napis: C·TARQUITI·P·F.

Analiza danych zawartych na monetach w połączeniu z informacjami, jakie przekazuje Plutarch, oraz drobną wzmianką Salustiusza pozwala na przeprowadzenie próby rekonstrukcji kariery Anniusza i jego hiszpańskiej wyprawy.

Gajusz Anniusz pochodził ze znanego rodu plebejskiego (*gens Annia*), z rodziny konsularów; prawdopodobnie był synem i wnukiem (bądź odpowiednio — wnukiem i prawnukiem) konsulów z lat 128 i 153¹⁴. Niewykluczone, że w czasie wojny jugurtyńskiej służył u boku Metellusa Numidyjskiego, zachowała się bowiem informacja, że w 108 roku prefekt Gajusz Anniusz został wysłany przez tego wodza na czele czterech kohort Liguryjczyków do Leptis Magna¹⁵.

Dalsze informacje o karierze politycznej sullańczyka odnajdujemy na monetach: poświadczony jest na nich dla Anniusza tytuł prokonsula, co wskazuje, że w rzymskiej hierarchii urzędniczej osiągnął co najmniej preturę¹⁶. Kiedy to nastąpiło, nie jest pewne — możliwości są trzy. Niewykluczone, że pretorem został jeszcze przed wyprawą Sulli na wojnę z Mitrydatesem VI Eupatorem (może w czasie konsulatu Sulli w 88 roku?), w każdym razie przed dominacją Publiusza Korneliusza Cynny w Rzymie (czyli przed rokiem 87)¹⁷. Taka hipoteza zakłada jednak długą, co najmniej siedmioletnią, przerwę między preturą Anniusza

¹² Być może jest to Anna Perenna, siostra Dydony, której kult był rozpowszechniony w Italii. Argumentem za poparciem tej hipotezy jest możliwe powiązanie imienia Anna z *gens Annia*. Zob. H.A. SEABY: *Roman Silver Coins*. Vol. 1: *The Republic to Augustus*. London 1989, s. 13. Por. jednak RRC. Vol. 1, s. 386: „[...] the identity of the deity who forms the obverse type is entirely uncertain”.

¹³ Takie wyobrażenia bogini Wiktorii są dość częste w mennictwie republikańskim, zwłaszcza na numizmatach wybijanych dla uczczenia sukcesów wojennych. Por. np. tylko dla lat 70.: RRC. Vol. 1, s. 397, 398, 403.

¹⁴ C.F. KONRAD: *Plutarch's Sertorius. A Historical Commentary*. Chapel Hill—London 1994, s. 100. Por. F.X. RYAN: *The Quaestor Canini Salustius*. „Rheinisches Museum für Philologie” 1997, Bd. 140, s. 282—283, przypis 6 i 7.

¹⁵ Sall., *Iug.* 77, 4. T.R.S. BROUGHTON (*The Magistrates of the Roman Republic*. Vol. 1: 509 B.C.—100 B.C. New York 1951, s. 550) i A. KEAVENEY (*Who were the Sullani?* „Klio” 1984, Bd. 66, s. 138) uważają, że ów Anniusz i późniejszy sullański namiestnik Hiszpanii to ta sama osoba. Identyfikacja ta — choć prawdopodobna — nie jest jednak pewna. Por.: R.J. EVANS: *Gaius Marius. A Political Biography*. Pretoria 1994, s. 198—199; C.F. KONRAD: *Plutarch's Sertorius...*, s. 100.

¹⁶ Mało prawdopodobne jest, by — tak jak Pompejusz — sprawował komendę jako *privatus cum imperio*. Zob. C.F. KONRAD: *Plutarch's Sertorius...*, s. 100.

¹⁷ Ibidem.

i jego późniejszym hiszpańskim namiestnictwem. Niepokoi zwłaszcza fakt, że ani razu przez ten czas autorzy antyczni o tym sullańczyku nie wspominają. Inną hipotezę forsuje Thomas Broughton, według którego Anniusz pełnił urząd pretora w roku 83 bądź 82¹⁸. Późniejsza komenda w Hiszpanii byłaby zatem dla Anniusza typowym *prorogatio imperii*. Takie założenie prowadzi jednak do konstatacji, że w czasie rządów mariańskich przebywał on w stolicy. Oczywiście, zdarzały się sytuacje, że wraz z przybyciem Sulli do Italii różni politycy przechodzili na stronę przyszłego dyktatora, wśród nich mógł także być Anniusz. Wątpliwe jednak, by komuś takiemu Sulla natychmiast zaufał i powierzył tak istotne zadanie, jak odebranie Sertoriuszowi prowincji iberyjskich. Najbardziej prawdopodobna jest wobec tego hipoteza trzecia: Anniusz przybył do Italii albo wraz z Sullą, albo zakończył emigrację polityczną na wieść o jego powrocie ze Wschodu. Jeśli założymy, że był związany z Metellusem Numidyjskim, to możliwe, że służył także u jego syna — Metellusa Piusa. Mógł więc razem z nim przebywać poza Rzymem i dołączyć do Sulli, gdy ten przybył do Italii¹⁹. Metellus, który pełnił w obozie dyktatora ważną funkcję²⁰, mógł być także promotorem późniejszej kariery Anniusza. Prawdopodobne jest także, że wpłynął na to, by Anniusz osiągnął preturę w 81 roku. Urzędu nie musiał pełnić w stolicy — na potrzebę misji hiszpańskiej dyktator mógł wzbogacić jego kompetencje o imperium prokonsularne²¹.

Władza sullańskiego wodza rozciągnięta była prawdopodobnie na obydwie prowincje hiszpańskie. Wskazuje na to występowanie na rewersach denarów Anniusza nazwisk dwóch kwestorów — Lucjusza Fabiusza z przydomkiem Hispaniensis i Gajusza Tarkwitiusza²². Dodajmy, że tezę o przyznaniu Anniuszowi w zarząd Hiszpanii Bliższej i Dalszej potwierdza zarówno duża aktywność sullańczyka

¹⁸ T.R.S. BROUGHTON: *The Magistrates of the Roman Republic*. Vol. 3. Atlanta 1986, s. 15.

¹⁹ App., *B.C.* I, 80, 365.

²⁰ Zob.: R. SYME: *The Roman Revolution*. Oxford 1939, s. 20 (wyd. polskie: R. SYME: *Rewolucja rzymska*. Tłum. A.M. BAZIÓR. Poznań 2009, s. 20); J. VAN OOTEGHEM: *Les Caecilii Metelli de la République*. Bruxelles 1967, s. 183—186; E.S. GRUEN: *The Last Generation of the Roman Republic*. Berkeley—Los Angeles—London 1974, s. 18.

²¹ „Even after Sulla's victory praetors did not invariably stay in Rome during their year of office”. Zob.: T. COREY BRENNAN: *The Praetorship in the Roman Republic*. Vol. 2. Oxford 2000, s. 916—917, przypis 347. Interesujący w tym kontekście może być także fakt, że to właśnie Metellus Pius od 80 roku będzie — jako namiestnik Hiszpanii Dalszej — kontynuował walkę z Sertoriuszem.

²² Pogląd o namiestnictwie Anniusza w obydwu prowincjach hiszpańskich jest obecnie już powszechnie uznawany. Zob.: T.R.S. BROUGHTON: *The Magistrates of the Roman Republic*. Vol. 2. New York 1952, s. 77; ibidem, vol. 3, s. 15; C.F. KONRAD: *Some Friends of Sertorius*. „American Journal of Philology” 1987, vol. 108, s. 522, przypis 12; IDEM: *Plutarch's Sertorius...*, s. 100; T. COREY BRENNAN: *The Praetorship...* Vol. 2, s. 505. Por. W. JASHEMSKI: *The Origins and History of the Proconsular and the Propraetorian Imperium to 27 B.C.* Chicago 1950, s. 126. Badaczka ogranicza namiestnictwo Anniusza tylko do Hiszpanii Dalszej.

na całym Półwyspie Iberyjskim, jak i brak asygnacji przez dyktatora jakiegos innego wodza do Hiszpanii Dalszej²³.

Identyfikacja kwestorów, których nazwiska umieszczone zostały na rewersach denarów Anniusza, wzbudza wśród uczonych kontrowersje. Stosunkowo pewnie rozpoznawany jest Lucjusz Fabiusz Hispaniensis, łączony z jednym ze spiskowców biorącym udział w zamachu na Sertoriusza²⁴. Powszechnie przyjmuje się hipotezę, że po zakończeniu misji Anniusza Fabiusz powrócił do Italii i w czasie powstania Marka Emiliusza Lepidusa opowiedział się po stronie zbuntowanego konsula, po jego klęsce zaś wraz z Markiem Perperną uciekł do Hiszpanii, gdzie zasilił oddziały walczącego z sullañczykami Sertoriusza²⁵. Przeciw takiej rekonstrukcji wystąpił Christoph Konrad, który zwrócił uwagę, że Salustiusz nazywa Fabiusza „senator ex proscriptis”. Zdaniem amerykańskiego badacza, proskrybowanie Fabiusza mogło nastąpić nie później niż w połowie 81 roku, wtedy bowiem została ogłoszona ostatnia lista proskrypcyjna. Konrad konkluduje zatem, że latem 81 roku Fabiusz, z bliżej nieznanых powodów, został w Rzymie proskrybowany, a kiedy wieść o tym dotarła do Hiszpanii, uciekł z szeregów Anniusza i przeszedł na stronę Sertoriusza²⁶. Wzmianki o jego działalności w późniejszym okresie nie zachowały się, pojawia się w źródłach dopiero jako uczestnik uczty, w trakcie której zamordowano wodza rebelii²⁷.

Identyfikacja drugiego kwestora sprawa więcej trudności. Wśród spiskowców był również bliżej nieznanь Gajusz Tarkwitiusz Pryskus²⁸, co skłoniło niektórych historyków do podejrzeń, że także on był kwestorem Anniusza, który — podobnie jak Fabiusz — dołączył do antysullańskiej rebelii w Hiszpanii²⁹. Identyfikacja Tarkwitiusza zamachowca z tym, do którego odnosił się napis umieszczony na

²³ E. BADIAN: *Notes on Provincial Governors from the Social War to Sulla's Victory*. In: IDEM: *Studies in Greek and Roman History*. Oxford 1964, s. 96, 104.

²⁴ Sall., *Hist.* III, 83M. O nim zob.: F. MÜNZER: *L. Fabius Hispaniensis* (84). In: RE. Hlb. 12. Stuttgart 1909, szp. 1771—1772; C.F. KONRAD: *Some Friends...*, s. 519—522; IDEM: *Plutarch's Sertorius...*, s. 211; P.O. SPANN: *Quintus Sertorius...*, s. 171. Por. jednak F. HINARD: *Philologie, prosopographie et histoire à propos de Lucius Fabius Hispaniensis*. „Historia” 1991, Bd. 40, s. 113—119. Autor ten uważa, że Fabiusz kwestor i Fabiusz zamachowiec to dwie różne osoby.

²⁵ E. ГАВБА: *Le origini...*, s. 307; А.В. Короленков: *Квинт Серторий. Политическая биография*. Санкт-Петербург 2003, s. 267; T. ŁADOŃ: *Sertoriusz a Hispaniensis*. W: „Zeszyty Historyczne Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”. T. 9. Red. M. CETWIŃSKI. Częstochowa 2006, s. 10.

²⁶ C.F. KONRAD: *Some Friends...*, s. 521. Por. F. HINARD: *Philologie...*, s. 116.

²⁷ Sall., *Hist.* III, 83M. Obecność Fabiusza na uczcie nie tylko stawia go w kręgu podejrzanych o udział w zamachu, lecz także wskazuje na jego wysoką pozycję w kręgach sertoriańskich. C.F. KONRAD: *Some Friends...*, s. 522.

²⁸ Sall., *Hist.* III, 81M; Diod. XXXVII, 22a; Front., *Strat.* II, 5, 31. Zob.: B. BARTSCH: *Die Legaten der römischen Republik vom Tode Sullas bis zum Ausbruche des zweiten Bürgerkrieges*. Breslau 1908, s. 13; F. MÜNZER: *C. Tarquitiuss Priscus* (8). In: RE. 2 Reihe. Hlb. 8. Stuttgart 1932, szp. 2394.

²⁹ P.O. SPANN: *Quintus Sertorius...*, s. 173. Zob. także: C.F. KONRAD: *Some Friends...*, s. 523, przypis 13.

denarach Anniusza, jest jednak niepewna. Wynika to z faktu, że na tzw. inskrypcji z Asculum³⁰, na której zebrane są nazwiska oficerów z *consilium* Gnejusza Pompejusza Strabona z 89 roku, obok zagorzałych sertoriańczyków Kwintusa Hirtulejusza i Lucjusza Instejusza, wymieniony jest także niejaki Gajusz Tarkwituusz. Uważa się zatem, że ów Tarkwituusz wyjechał do Hiszpanii razem z Sertoriuszem w 83/82 roku i, co oczywiste, nie może być przez to tożsamy z Tarkwituuszem — kwestorem Anniusza³¹.

Na monetach Anniusza uwagę zwraca także ciąg liter: EX·S[ENATUS]·C[ON-SULTO], umieszczony na awersie, zaraz po nazwisku i tytulaturze inicjatora. Formuła ta na numizmatach okresu schyłkowej Republiki pojawia się bardzo rzadko i nie do końca jest jasne dlaczego. Michael Crawford utrzymuje, że być może oznaczano w ten sposób emisje, których senat nie zaplanował na początku roku, a które z różnych względów należało wykonać³². Teoria ta sprawdza się i w tym przypadku: o emisji monet zadecydowano niewątpliwie niedługo po zdobyciu Rzymu przez Sulę, zapewne jeszcze w 82 roku. Wspomniany napis był także poświadczeniem legalności emisji³³, co w zmiennej koniunkturze politycznej lat 80. miało niebagatelne znaczenie.

Data misji hiszpańskiej Anniusza nie jest pewna. Szybkość działań Sulli po zwycięstwie w bitwie w pobliżu Bramy Kolińskiej wskazuje, że decyzję o wyprawie podjęto natychmiast, armia chyba jednak jeszcze w 82 roku do Hiszpanii nie wyruszyła³⁴. Stało się to raczej na początku roku następnego, kiedy Anniusz objął urząd pretora. Niepewne są również siły, którymi dysponował ten sullkańczyk, choć na pewno były znaczne i sięgały co najmniej trzech legionów³⁵.

Przebieg wyprawy Anniusza możliwy jest do zrekonstruowania na podstawie przekazu Plutarcha z Cheronei. Oddział wroga sullkańczyk napotkał już na przełęczach pirenejskich. Aby zablokować dostęp na półwysep, Sertoriusz wyekspediował tam bowiem legion wojska³⁶, na czele z jednym ze swych oficerów — Liwiuszem

³⁰ CIL I, 709.

³¹ F. MÜNZER: *C. Tarquiti* (1). In: RE. 2 Reihe. Hlb. 8. Stuttgart 1932, szp. 2391; C. CICHORIUS: *Römische Studien*. Darmstadt 1961, s. 167—168. Są także wątpliwości, czy wśród zabójców Sertoriusza znajdował się Tarquiti, czy może raczej Tarquinius. Zob. na ten temat: C.F. KONRAD: *Some Friends...*, s. 523—524. Por. jednak T. WISEMAN: *New Men in the Roman Senate*. Oxford 1971, s. 264.

³² RRC. Vol. 2, s. 608.

³³ A. KUNISZ: *Mennictwo imperatorskie schyłkowego okresu Republiki Rzymskiej*. W: „Antiquitas”. T. 13. Red. E. KONIK. Wrocław 1987, s. 58; A. KUNISZ: *Mennictwo i system monetarny Republiki Rzymskiej*. W: *Starożytny Rzym we współczesnych badaniach*. Red. J. WOLSKI, T. KOTULA, A. KUNISZ. Kraków 1994, s. 378.

³⁴ Por. C.F. KONRAD: *Plutarch's Sertorius...*, s. 100.

³⁵ Plut., *Sert.* 7, 2. Zob. przypis 10 niniejszego artykułu.

³⁶ Plutarch (*Sert.* 7, 1) używa określenia „sześć tysięcy zbrojnych”. Zob. F. CADIOU: *Hibera in terra miles: les armées romaines et la conquête de l'Hispanie sous la république (218—45 av. J.C.)*. Madrid 2007, s. 119.

Salinatorem³⁷. Jak potoczyły się dalsze wypadki, nie jest do końca pewne, Plutarch wyraża się o nich bowiem bardzo nieprecyzyjnie, co utrudnia ich rekonstrukcję. Wszystko wskazuje na to, że nie doszło do starcia zbrojnego między obiema stronami. Powodem tego była śmierć Salinatora, który został zamordowany przez niejakiego Kalpurniusza Lanariusza³⁸. Przekaz biografy z Cheronei jest jednak tak zagmatwany, że nie wiadomo, czy ów Kalpurniusz Lanariusz był oficerem Sertoriusa, czy może raczej Anniusza. W świetle najnowszych badań wydaje się, że Kalpurniusz był oficerem sertoriańskim, który postanowił przejść na stronę sulłańczyków, zdradził więc Salinatora i zabił go. Pozbawieni wodza żołnierze stracili ducha walki i uciekli³⁹.

Po przekroczeniu Pirenejów oddziały Anniusza rozpoczęły szybki marsz w kierunku głównych sił Sertoriusa, pokonując wszystkie przeszkody na swej drodze⁴⁰. Naciskany przez przeciwnika Sertoriusz najpierw wycofał się do Nowej Kartaginy, a następnie, wobec przeważających sił wroga, nie podjął walki, tylko załadował resztki swego wojska na okręty i odpłynął do Mauretanii.

Po wyparciu Sertoriusa z Półwyspu Iberyjskiego Anniusz przystąpił do reorganizacji prowincji. Prawdopodobnie odstąpił od liberalnego kursu prowadzonego wobec ludów miejscowych przez Sertoriusa i powrócił do twardej eksploatacji tubylców⁴¹. Przedsięwziął zapewne również akcję przeciwko piratom, którzy osiedlili się na Balearach, stanowiąc duże niebezpieczeństwo dla floty rzymskiej⁴².

³⁷ U Plutarcha (*Sert.* 7, 1) nazwisko tego oficera zapisano jako Juliusz, prawdopodobnie jest to jednak błąd kopistów i w oryginale było zapisane Liwiusz. *Cognomen* Salinator nie jest bowiem potwierdzone dla *gens* *Iulia*, a błędy kopistów mylących obydwie nazwiska są nader częste. Zob. C. CICHORIUS: *Römische Studien...*, s. 256. Propozycja ta została ogólnie przyjęta przez badaczy. O Salinatorze zob. F. MÜNZER: *L. Iulius Salinator* (453). In: RE. Hlb. 19. Stuttgart 1917, szp. 798.

³⁸ O nim zob. F. MÜNZER: *P. Calpurnius Lanarius* (49). In: RE. Hlb. 5. Stuttgart 1897, szp. 1374.

³⁹ Plut., *Sert.* 7, 3. Por. Sall., *Hist.* I, 96; I, 97. Zob. przekonujące argumenty KONRADA (*Plutarch's Sertorius...*, s. 100–101). A. SCHULTEN (*Sertorius...*, s. 45) widzi sprawę inaczej: według niego Kalpurniusz był oficerem Anniusza i organizatorem zasadzki, w którą miał wpaść pilnujący przejścia przez Pireneje Salinator. Rekonstrukcję tę przyjmują T.R.S. BROUGHTON (*The Magistrates of the Roman Republic*. Vol. 2..., s. 78) i R. SYME (*Missing Senators*. „Historia” 1955, Bd. 4, s. 58–59).

⁴⁰ Plut., *Sert.* 7, 4. Zob. także: P.R. VON BIEŃKOWSKI: *Kritische Studien über Chronologie und Geschichte des sertorianischen Krieges*. „Wiener Studien” 1891, Bd. 13, s. 138–145; *Cambridge Ancient History*. Vol. 9, s. 206 (R. SEAGER); T. COREY BRENNAN: *The Praetorship...* Vol. 2, s. 505.

⁴¹ O zmianach, które u progu swego namiestnictwa wprowadził Sertoriusz, zob. Plut., *Sert.* 6, 4.

⁴² Obecność piratów na Balearach poświadcza Strabon (III, 167) już dla okresu sprzed 123 roku. Zob. M.G. MORGAN: *The Roman Conquest of the Balearic Isles*. „California Studies in Classical Antiquity” 1969, vol. 2, s. 217. Szczególnie intensywnie piraci rozprzestrzenili się na Morzu Śródziemnym w czasie I wojny Rzymu z Mitrydatesem VI Eupatorem (88–85). Korsarze stanowili wówczas poważne wzmocnienie floty króla Pontu. O piraterii w tym okresie przede wszystkim zob.: Plut., *Pomp.* 24; App., *Mith.* 92–93; Cass. Dio XXXVI 20,1–23, 3. Zagadnienie to poruszane jest również w wielu opracowaniach. Zob.: H. ORMEROD: *Piracy in the Ancient World: An Essay in Mediterranean History*. Liverpool—London 1924, s. 190–247; E. MARÓTI: *Die Rolle der Seeräuber*

Po kilku tygodniach Anniusz ponownie musiał się zmierzyć z wygnanym z Mauretanii Sertoriuszem⁴³. Mariańczyk wszedł w porozumienie z piratami i tak wzmocniony spróbował odzyskać utracone prowincje⁴⁴. Szczegółów wspomnianego sojuszu nie znamy, niemniej możemy podejrzewać, że obie strony — piratów i Sertoriusza — zbliżył wspólny przeciwnik. W wyniku działań połączonych flot udało się im wylądować na Ibizie⁴⁵. Anniusz skierował w tamten rejon sporą liczbę okrętów i pięć tysięcy ludzi. Na pewno posiadał przewagę na lądzie, skoro Sertoriusz zdecydował się wydać mu bitwę morską. Do starcia jednak, jak się wydaje, nie doszło, na skutek sztormu flota Sertoriusza została bowiem częściowo rozproszona, a częściowo rozbita, sam wódz natomiast musiał ratować się ucieczką w kierunku wybrzeża afrykańskiego, a później dalej na zachód, za Cieśninę Gibraltarską⁴⁶.

Zwycięstwo nad Sertoriuszem to ostatnia informacja o działalności Anniusza. Nie wiemy, czy wrócił do Rzymu. W 80 roku namiestnictwo w Hiszpanii objęli nowi urzędnicy przysłani przez Sulę⁴⁷. Brak danych na temat dalszej kariery Anniusza każe przypuszczać, że po 80 roku albo wycofał się on z życia publicznego, albo — co wysoce prawdopodobne — zmarł.

Hiszpańska misja Anniusza zakończyła się zatem dla sullańczyków spektakularnym sukcesem. Tym bardziej zastanawia brak zainteresowania historyków antycznych zarówno przeprowadzoną akcją, jak i jej wodzem. Być może wynika to z faktu, że wysłannik dyktatora rozprawił się z Sertoriuszem, nie napotykając niemal żadnego oporu. Była to więc jedna z wielu drobnych interwencji rzymskich bez większego znaczenia dla dziejów państwa. Bardziej prawdopodobne jednak, że milczenie historyków starożytnych w sprawie wyprawy spowodowane jest nietrwałością odniesionego sukcesu. Po roku od opisanych wydarzeń Sertoriusz powrócił bowiem na Półwysep Iberyjski i znów zajął prowincje hiszpańskie, wypierając stamtąd sullańskich namiestników⁴⁸. Konsekwencją tego była długa wojna z wojskami

in Zeit der römischen Bürgerkriege. „Altertum” 1961, vol. 7, s. 32—41; IDEM: *Die Rolle der Seeräuber in der Zeit der Mithradatischen Kriege*. In: *Ricerche storiche ed economiche in memoria di Corrado Barbagallo*. Ed. L. DE ROSA. Napoli 1971, s. 481—493; T. ŁOPOSZKO: *Starożytne bitwy morskie*. Gdańsk 1992, s. 331—346; IDEM: *Starożytni piraci Morza Śródziemnego*. Lublin 1994, s. 144—146, a zwłaszcza 156—157.

⁴³ Sertoriusz w Mauretanii wpadł w zasadzkę barbarzyńców, gdy pobierał wodę. Poniósł wówczas spore straty. Plut., *Sert.* 7.

⁴⁴ Plut., *Sert.* 7, 3. P. DE SOUZA: *Piraci w świecie grecko-rzymskim*. Zakrzewo 2008, s. 162 i nast.

⁴⁵ Plut., *Sert.* 7, 3. H. ORMEROD: *Piracy...*, s. 223.

⁴⁶ Plut., *Sert.* 7, 4. Rekonstrukcję zdarzeń zob. w: P.O. SPANN: *Quintus Sertorius...*, s. 49. Por.: F. CAVIGLIA: *Note su alcuni frammenti delle Historiae di Sallustio (Bellum Sertorianum)*. „Maia” 1966, vol. 18, s. 160—161; A. SCHULTEN: *Sertorius...*, s. 47 i nast.

⁴⁷ Byli to: w Hiszpanii Dalszej Lucjusz Fufidiusz i w Hiszpanii Bliższej Marek Domicjusz Kalwinus. Zob.: Sall., *Hist.* I, 111M; Plut., *Sert.* 12, 3. T.R.S. BROUGHTON: *The Magistrates...* Vol. 3, s. 84, 93.

⁴⁸ Sall., *Hist.* I, 104—109M; Plut., *Sert.* 10, 1—12, 3. Por. App., *B.C.* I, 108; *Ib.* 101. Zob. także TH. MOMMSEN: *Römische Geschichte*. Bd. 3. Berlin 1922, s. 19—20; H.H. SCULLARD: *From the*

senackimi, dowodzonymi przez Metellusa i Pompejusza, zakończona dopiero pod koniec lat siedemdziesiątych⁴⁹. Patrząc z takiej perspektywy, łatwo dostrzec, że sukces Anniusza — choć efektowny — w niewielkim stopniu wpłynął zarówno na sytuację prowincji hiszpańskich, jak i na rozgrywki polityczne w samym Rzymie pod koniec lat 80. I wieku.

Gracchi to Nero. A History of Rome from 133 BC to AD 68. London 1979, s. 90; P.O. SPANN: *C.L. or M. Cotta and the „Unspeakable” Fufidius. A Note on Sulla’s Res Publica Restituta.* „Classical Journal” 1987, vol. 82, s. 306—309.

⁴⁹ T.R.S. BROUGHTON: *The Magistrates...* Vol. 2, s. 81—11 (źródła). Na temat owego konfliktu zob. np.: A. SCHULTEN: *Sertorius...*, s. 57—137; P.O. SPANN: *Quintus Sertorius...*, s. 56—139; F. GARCIA MORÁ: *Un episodio de la Hispania republicana: La guerra de Sertorio.* Granada 1991; A.B. КОРОЛЕНКОВ: *Квинт Серторий...*, s. 82—253.

Tomasz Ładoń

The career of Caius Annius in the light of literary and numismatic sources

Summary

Caius Annius is a little-known figure in the history of the Roman Republic. He became famous only once withdrawing Sertorius from Spain in 81 BC.

The author of the article, using short information included in literary texts and data on coins, makes an attempt at reconstructing both a political career of Annius as well as the course of his Spanish mission.

As the author claims, Annius was in favor of L. Cornelius Sulla during the first domestic war. In 81 he became a praetor and a governor of Nearer and Further Spain in the pro-consul range the same year. The task he received from the dictator was to withdraw Q. Sertorius from the Iberian Peninsula, and eliminate the last Marian centre in the Roman Republic. He completed the missions very well, making the enemy escape from the peninsula. His success, however, was short-lasting as the order introduced by him did not consolidate the dictator’s power in Spanish provinces, as a result of which Sertorius returned to the Iberian Peninsula one year later, and was in charge of an anti-Sullan rebellion.

Tomasz Ładoń

Die Karriere des Caius Annius anhand literarischer und numismatischer Quellen

Zusammenfassung

Caius Annius ist eine in der Geschichte der Römischen Republik kaum bekannte Person. Er ist nur dadurch berühmt geworden, dass er im Jahre 81 v.Ch. Q. Sertorius aus Spanien vertrieben hat.

Im vorliegenden Artikel versucht der Verfasser, sowohl die politische Karriere, wie auch die spanische Kampagne von Annius zu rekonstruieren. Er nutzt dabei die sich in literarischen Texten und auf den Münzen befindenden Informationen aus. Er stellte nämlich fest, dass sich Annius zur Zeit des ersten Bürgerkrieges für L. Cornelius Sulla erklärt hat. Im Jahre 81 v.Ch. trat er das Amt des Prätors an und noch in demselben Jahr wurde er als Prokonsul der Statthalter des Näheren und Ferneren Spaniens. Der Diktator beauftragte ihn mit der Aufgabe, den Q. Sertorius von der Iberischen Halbinsel zu vertreiben und das letzte Mariuszentrum in der Römischen Republik aufzulösen. Annius ist seinen Pflichten nachgekommen und der Feind ist von der Halbinsel geflüchtet. Sein Erfolg war aber von kurzer Dauer — die Macht des Diktators wurde in spanischen Provinzen nicht gefestigt und nach einem Jahr ist Sertorius auf Iberische Halbinsel wiedergekommen, um an der Spitze der Rebellion gegen Sulla zu stehen.